

DOI: 10.15276/EJ.03.2026.5

DOI: 10.5281/zenodo.23237850

UDC: 332.145:338.48

JEL: C43, L83, R11

Received: 2026-07-11, Revised: 2026-08-09, Accepted: 2026-08-25, Published: 2026-09-29

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

CONCEPTUAL MODEL OF THE INTEGRATED ASSESSMENT OF THE COMPETITIVENESS OF THE TOURISM AND RECREATION SECTOR OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Vasyl M. Kostyuchko

Lviv National Polytechnic University, Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5774-165X

Email: vasyi.m.kostiuchko@lpnu.ua

Костючко В.М. Концептуальна модель інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад. Науково-методична стаття.

У статті розроблено та обґрунтовано концептуальну модель інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад. Проаналізовано індексні підходи ТТСІ та ТТДІ й визначено обмеження їх застосування на локальному рівні. Запропоновано концептуальну модель, що інтегрує ресурсний, факторний та результативний підходи в логіці Input – Mechanism – Output і включає три взаємопов'язані блоки. Визначено концептуальні етапи формування інтегрального індексу. Запропонований підхід забезпечує порівняльне оцінювання територіальних громад, їх типологізацію та обґрунтування стратегічних рішень щодо розвитку туризму.

Ключові слова: туристично-рекреаційна сфера, територіальна громада, конкурентоспроможність, інтегральне оцінювання, туристично-рекреаційний потенціал, стратегічне планування, концептуальна модель

Kostyuchko V.M. Conceptual Model of the Integrated Assessment of the Competitiveness of the Tourism and Recreation Sector of Territorial Communities. Scientific and methodical article.

The article develops and substantiates a conceptual model for the integrated assessment of the competitiveness of the tourism and recreation sector of territorial communities. Index-based approaches, in particular TTCI and TTDI, are analyzed, and limitations of their application at the local level are identified. A conceptual model is proposed that integrates resource, factor, and result-based approaches within the Input – Mechanism – Output logic and includes three interrelated blocks. Conceptual stages of forming an integrated index are defined. The proposed approach enables comparative assessment of territorial communities, their typologization, and substantiation of strategic decisions for tourism development.

Keywords: tourism and recreation sector, territorial community, competitiveness, integrated assessment, tourism and recreation potential, strategic planning, conceptual model

В умовах децентралізації та розширення повноважень територіальних громад розвиток туризму набуває важливого значення як інструмент диверсифікації місцевої економіки, формування додаткових джерел бюджетних надходжень, створення робочих місць та підвищення інвестиційної привабливості територій. Наявність природних, культурних та соціокультурних ресурсів сама по собі не гарантує успішного розвитку туристичної сфери. Вирішальне значення має здатність територіальної громади ефективно використовувати наявний потенціал, формувати конкурентоспроможний туристичний продукт та забезпечувати його адаптацію до сучасних викликів і потреб споживачів.

Зростання конкуренції між туристичними дестинаціями, поширення концепцій сталого та розумного туризму, необхідність цифрової трансформації туристичних послуг, а також виклики повоєнного відновлення України актуалізують потребу у формуванні сучасних інструментів оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери на локальному рівні. Ефективне управління розвитком туризму потребує науково обґрунтованої методики, яка дозволяла б не лише оцінювати наявний ресурсний потенціал території, а й визначати ефективність його використання та результативність реалізації туристичної політики.

Попри наявність значної кількості наукових досліджень у сфері оцінювання туристичної конкурентоспроможності, більшість існуючих методичних підходів орієнтована на макро- та мезорівень аналізу і недостатньо враховує особливості функціонування територіальних громад. Це зумовлює необхідність розроблення адаптованих підходів до інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад, які поєднують оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу, факторів забезпечення конкурентоспроможності та результативності їх реалізації.

У зв'язку з цим актуальним науковим завданням є розроблення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад, які враховують

туристично-рекреаційний потенціал, фактори забезпечення конкурентоспроможності та результати розвитку туризму, формуючи інформаційно-аналітичну основу для стратегічного планування і прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх публікацій по проблемі

У сучасних дослідженнях значна увага приділяється питанням оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери як на національному, так і на регіональному рівнях. Теоретико-методологічні засади її оцінювання ґрунтуються на концепції конкурентних переваг М. Портера [1], моделі конкурентоспроможності туристичних дестинацій Дж. Рітчі та Г. Крауча (Ritchie & Crouch, 2003), а також на індексних підходах Світового економічного форуму, представлених Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI) (World Economic Forum, 2017) та його оновленою концептуальною моделлю Travel & Tourism Development Index (TTDI) (World Economic Forum, WEF 2024). На відміну від TTCI, який був орієнтований переважно на оцінювання конкурентних позицій туристичного сектору, TTDI акцентує увагу на здатності туристичних систем забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток, підвищувати стійкість до зовнішніх викликів та формувати довгострокові конкурентні переваги. Методика TTDI базується на системі взаємопов'язаних показників, структурованих у п'ять субіндексів і сімнадцять тематичних складових (pillars), що охоплюють сприятливість середовища, умови розвитку туризму, інфраструктурне забезпечення, туристичні ресурси та сталість розвитку (WEF, 2024).

Проблематика оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери є предметом досліджень численних зарубіжних і вітчизняних науковців. Зокрема, Băbăș A.-F. та співавтори (Băbăș et al., 2023) здійснили практичну апробацію методології TTCI для оцінювання конкурентоспроможності туристичної сфери Румунії та її регіонів. Серед українських науковців окремі аспекти оцінювання туристичної конкурентоспроможності висвітлено у дослідженні С. Грабовенської [6], присвяченому конкурентоспроможності територіальних ринків туристичних послуг, О. Вуйчик [7], яка дослідила методичні підходи до оцінювання інвестиційно-туристичної привабливості дестинацій, а також О. Роїк і М. Копичинської [8], які обґрунтували методичний підхід до оцінювання привабливості туристично-рекреаційного комплексу та визначили чинники ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу території.

У статті Т. Калини, Т. Арзуманян та Т. Устік [9] досліджено вплив сучасних викликів на конкурентоспроможність туристичних дестинацій. Водночас окремі методологічні аспекти оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад розглянуто у дослідженні Г. Ніколенко [10], де запропоновано комплексний підхід до її оцінювання. Методологічні засади оцінювання конкурентоспроможності територій загалом розвинуті у роботах В. Мальцева та Г. Кузьмінської [11], які узагальнили європейський досвід вимірювання регіональної конкурентоспроможності.

Серед вагомих вітчизняних напрацювань у цьому напрямі варто відзначити дослідження П. В. Жука [12], а також науково-аналітичну записку «Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України», підготовлену колективом Інституту регіональних досліджень НАН України [13]. У цих роботах обґрунтовано необхідність поєднання галузевого та регіонального підходів до оцінювання конкурентоспроможності, оскільки туристично-рекреаційна сфера одночасно виступає складною соціально-економічною системою та елементом просторового розвитку територій.

Авторами науково-аналітичної записки запропоновано методологічний підхід, адаптований до регіонального рівня на основі TTCI, який передбачає оцінювання за чотирма групами факторів: сприятливість середовища, інфраструктура, природні та історико-культурні ресурси, а також рівень розвитку туристичної діяльності. Перевагою підходу є використання переважно об'єктивних статистичних даних і мінімізація експертних оцінок, що підвищує достовірність результатів.

Подальший розвиток зазначених підходів представлено у монографії «Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України: оцінка, перспективи» [14], у якій удосконалено інструментарій оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів на основі адаптації методології TTCI, запропоновано систему показників та індикаторів її оцінювання, а також здійснено комплексний аналіз чинників конкурентоспроможності Карпатського регіону. Особливу увагу приділено ролі природно-ресурсного та історико-культурного потенціалу, інфраструктурного забезпечення, безпекових чинників і механізмів державної підтримки у формуванні конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери та визначено напрями її повоєнного розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Попри аналітичну цінність підходів TTCI та TTDI, вони переважно орієнтовані на макро- та мезорівень і не дають змоги повною мірою оцінити ступінь трансформації туристично-рекреаційного потенціалу у соціально-економічні результати територіальних громад. Це формує невирішену наукову проблему, пов'язану з дослідженням взаємозв'язку між ресурсною базою, управлінськими механізмами та результативністю розвитку туризму.

Таким чином, незважаючи на значний розвиток міжнародних і вітчизняних підходів до оцінювання туристичної конкурентоспроможності, залишається недостатньо розробленою інтегральна методологія оцінювання туристично-рекреаційної сфери територіальних громад, яка поєднувала б ресурсний, факторний та результативний виміри і дозволяла визначати рівень її конкурентоспроможності та

результативність функціонування. Це зумовлює необхідність розроблення адаптованої моделі оцінювання, орієнтованої на потреби локального управління та стратегічного планування розвитку туризму.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання)

Метою статті є розроблення та обґрунтування концептуальної моделі інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад як інструменту стратегічного планування розвитку туризму.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати сучасні наукові підходи та міжнародні методики оцінювання конкурентоспроможності туристичної сфери й визначити можливості їх застосування на рівні територіальних громад; виявити обмеження існуючих підходів до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад; розробити концептуальну модель інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад на основі інтеграції ресурсного, факторного та результативного підходів; обґрунтувати структуру моделі та принципи формування системи індикаторів інтегрального оцінювання; визначити концептуальні етапи формування інтегрального індексу конкурентоспроможності; окреслити напрями практичного застосування запропонованої моделі для стратегічного планування, моніторингу та порівняльного оцінювання розвитку туристично-рекреаційної сфери територіальних громад.

Матеріали та методи

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили обґрунтування концептуально-методологічних засад інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад у логіці Input – Mechanism – Output.

Інформаційну базу становили аналітичні матеріали Всесвітнього економічного форуму щодо індексів TTCI та TTDI, документи Програми розвитку ООН (UNDP), підходи Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері оцінювання туристичної конкурентоспроможності.

Методологічний інструментарій включає: методи аналізу та синтезу, узагальнення та абстрагування – для систематизації теоретичних підходів; системний і структурно-функціональний аналіз – для визначення структури туристично-рекреаційної системи територіальної громади та взаємозв'язків між її елементами; порівняльний аналіз – для виявлення можливостей і обмежень застосування TTCI та TTDI на локальному рівні; логічне моделювання – для побудови процесної логіки трансформації ресурсного потенціалу у результати розвитку; індикативний підхід – для формування принципів побудови системи показників інтегрального оцінювання.

Методологічною основою побудови концептуальної моделі є адаптація індексних підходів TTCI та TTDI до рівня територіальних громад із їх критичним переосмисленням та доповненням результативного складовою. Концепція Input – Mechanism – Output використовується як аналітична рамка, що дозволяє розглядати конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери як динамічний процес трансформації ресурсного потенціалу через систему екзогенних і ендогенних факторів у вимірювані соціально-економічні результати.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування

У сучасних дослідженнях туристичної конкурентоспроможності та розвитку широкого поширення набули індексні підходи, зокрема Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI) та його сучасна модифікація – Travel & Tourism Development Index (TTDI), розроблені Світовим економічним форумом. Зазначені методики використовуються для порівняльної оцінки конкурентоспроможності країн і регіонів за сукупністю ресурсних, інфраструктурних, інституційних та соціально-економічних характеристик. В українській практиці її адаптацію до регіонального рівня запропоновано у дослідженнях П. В. Жука та співавторів, де конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери оцінюється за чотирма групами показників: сприятливість середовища, інфраструктурний розвиток, природні та історико-культурні ресурси та рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Водночас застосування міжнародних індексних підходів (TTCI, TTDI) на локальному рівні має певні обмеження. Більшість існуючих методик орієнтована переважно на оцінювання умов розвитку туристичної сфери на національному та регіональному рівнях, що ускладнює їх використання для аналізу локальних систем управління туризмом. Крім того, зазначені підходи переважно характеризують поточний стан туристично-рекреаційної сфери, але недостатньо відображають процес трансформації ресурсного потенціалу через управлінські механізми у конкретні економічні та соціальні результати.

З огляду на це, для рівня територіальних громад доцільно використовувати комплексне трактування конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери. У межах цього дослідження конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери територіальної громади визначається як здатність громади ефективно використовувати наявний туристично-рекреаційний потенціал, забезпечувати формування привабливого туристичного продукту, адаптуватися до змін зовнішнього середовища та генерувати позитивні соціально-економічні результати розвитку території.

Таке трактування передбачає, що конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери не обмежується наявністю ресурсів або рівнем розвитку туристичної інфраструктури, а характеризує спроможність територіальної громади забезпечувати процес трансформації ресурсного потенціалу через відповідні управлінські механізми у конкретні результати функціонування туристичної системи.

Виходячи з цього, запропоновано концептуальну модель інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад, що базується на логіці Input – Mechanism – Output. Структурну схему моделі подано на рис. 1.

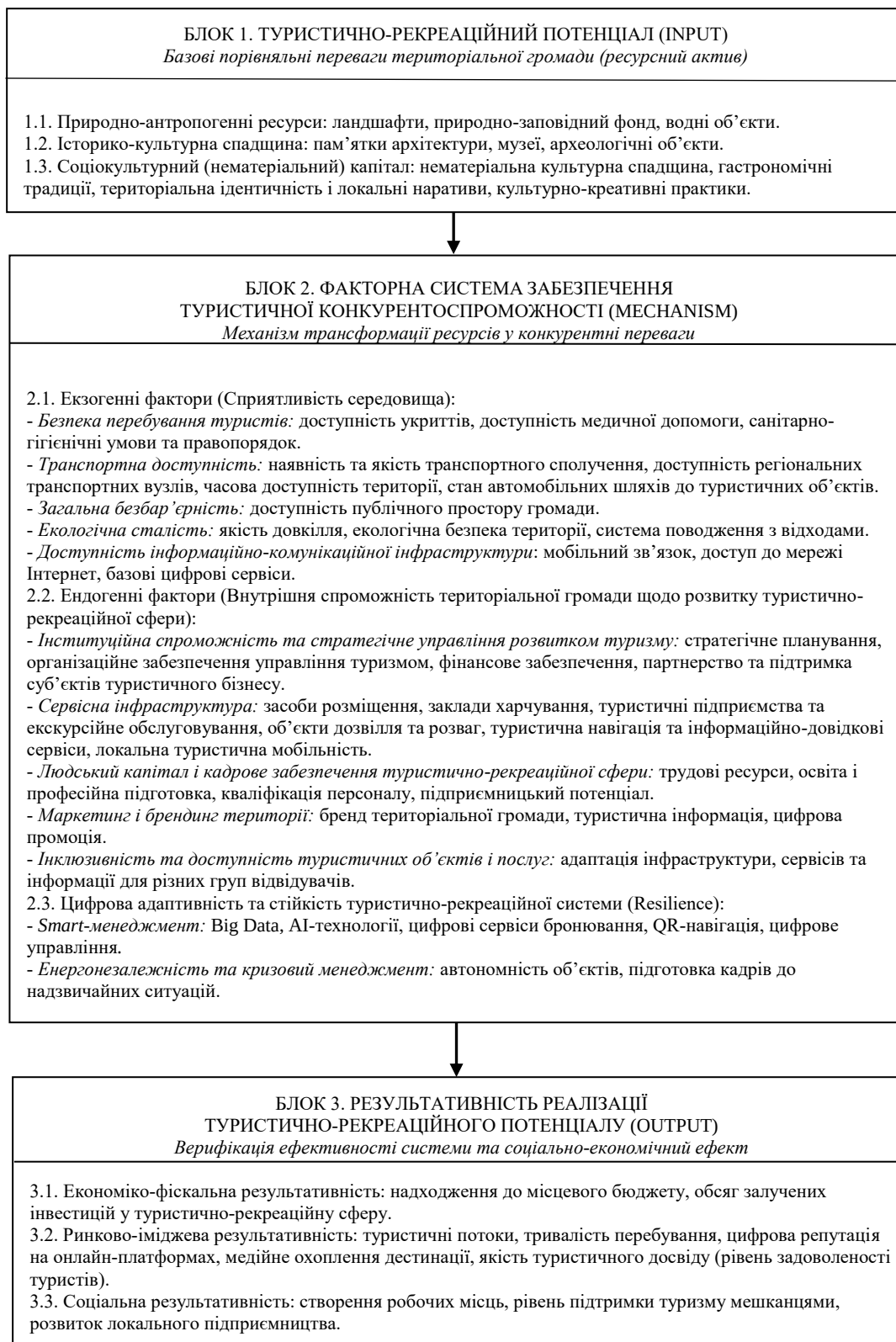

Рисунок 1. Концептуальна модель оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад
 Джерело: складено автором за матеріалами [3, 4]

Побудова запропонованої моделі ґрунтується на принципах комплексності, системності, порівняльності, відкритості статистичних даних, відтворюваності результатів, адаптивності до змін зовнішнього середовища та можливості інтеграції нових індикаторів. Це забезпечує універсальність моделі, її придатність до порівняльного аналізу територіальних громад і можливість подальшої адаптації до змін інформаційного забезпечення та умов розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Модель включає три взаємопов'язані блоки:

- Блок 1 – туристично-рекреаційний потенціал (Input);
- Блок 2 – факторна система забезпечення конкурентоспроможності (Mechanism);
- Блок 3 – результативність реалізації туристично-рекреаційного потенціалу (Output).

Блок 1 формує ресурсну основу розвитку туризму та охоплює природно-антропогенні ресурси, об'єкти культурної спадщини та елементи соціокультурного (нематеріального) капіталу.

У межах моделі туристично-рекреаційний потенціал (Блок 1) розглядається як базис порівняльних переваг територіальної громади, що визначає її атрактивність та формує верхню межу розвитку туристичної системи. Його структура охоплює три взаємопов'язані компоненти: природно-антропогенний, історико-культурний та соціокультурний потенціал, які відображають ресурсну основу розвитку туризму.

Природно-антропогенний потенціал включає сукупність природних ресурсів і умов, що визначають рекреаційну привабливість та екологічну місткість території. Історико-культурний компонент охоплює матеріальну та нематеріальну спадщину, що формує пізнавальну цінність дестинації. Соціокультурний (нематеріальний) капітал охоплює нематеріальну культурну спадщину (традиції, звичаї, обряди, фольклор, ремесла, носії автентичних знань), гастрономічні традиції, локальні наративи та територіальну ідентичність (легенди, історичну пам'ять, місцеві символи), а також культурно-креативні практики (фестивалі, мистецькі події, локальні ініціативи), які забезпечують емоційну та унікальну складову туристичного продукту.

Блок 2 відображає сукупність екзогенних та ендогенних факторів, що забезпечують трансформацію ресурсного потенціалу в конкурентні переваги.

Методологічною основою розподілу факторів на екзогенні та ендогенні є критерій рівня управлінського впливу територіальної громади. До екзогенних віднесено умови зовнішнього середовища, які формуються поза межами безпосереднього впливу громади, однак визначають базові параметри функціонування туристично-рекреаційної сфери. Ендогенні фактори охоплюють внутрішні ресурси та управлінську спроможність громади, що можуть бути змінені в результаті її політики та стратегічних рішень. Окрему групу становлять крос-секторальні характеристики, які формуються на перетині екзогенних і ендогенних чинників та відображають інтегральні властивості системи, зокрема її адаптивність і стійкість. Водночас окремі параметри екзогенних факторів можуть зазнавати опосередкованого впливу з боку громади через інституційні та партнерські механізми.

До екзогенних факторів належать зовнішні умови функціонування туристично-рекреаційної сфери, зокрема безпека перебування туристів, транспортна доступність, загальна безбар'єрність середовища, екологічна сталість території, доступність інформаційно-комунікаційної інфраструктури.

Особливістю запропонованої моделі є включення безпечних умов перебування туристів до складу екзогенних факторів конкурентоспроможності. Це зумовлено сучасними викликами розвитку туризму в Україні, за яких наявність укриттів, доступність медичної допомоги, санітарно-гігієнічні умови та рівень правопорядку є ключовими передумовами безпечного перебування відвідувачів і формування довіри до туристичної дестинації.

Окрему увагу в структурі екзогенних факторів (підблок 2.1) приділено доступності інформаційно-комунікаційної інфраструктури, яка розглядається як загальносистемна умова функціонування туристичної дестинації. Інформаційно-комунікаційні технології формують базову інфраструктурну передумову розвитку туризму, зіставну за значущістю з безпековими та санітарними умовами.

Водночас доступність інформаційно-комунікаційної інфраструктури як екзогенна умова відрізняється від цифрової адаптивності та стійкості (підблок 2.3), що характеризує внутрішню спроможність територіальної громади ефективно використовувати цифрові інструменти для управління туристично-рекреаційною системою та її адаптації до кризових впливів.

До ендогенних факторів віднесено внутрішню спроможність територіальної громади щодо розвитку туристично-рекреаційної сфери, включаючи інституційну спроможність і стратегічне управління, сервісну інфраструктуру, людський капітал і кадрове забезпечення, маркетинг і брендинг території, а також інклюзивність і доступність туристичних об'єктів та послуг.

У цьому контексті важливою методологічною засадою запропонованої моделі є принципове розмежування туристично-рекреаційного потенціалу (Блок 1) та інфраструктури в межах ендогенних чинників Блоку 2, оскільки інфраструктура розглядається як інструмент реалізації потенціалу, а не його складова. Такий підхід дозволяє ідентифікувати управлінські розриви між наявним ресурсним потенціалом територіальної громади та ефективністю його використання, що є важливим для стратегічного планування розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Макроекономічні умови та державна політика розглядаються як зовнішній контекст функціонування туристично-рекреаційної сфери, що визначає загальні умови розвитку територіальних громад. У межах

запропонованої моделі акцент зроблено на факторах, які безпосередньо формують конкурентоспроможність туристичної системи громади та перебувають у сфері її управлінського впливу. Вплив державної політики враховується опосередковано через інституційну спроможність громади та її здатність залучати ресурси для розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Важливою складовою ендегенних факторів є інституційна спроможність та стратегічне управління розвитком туризму, що забезпечують формування та реалізацію ефективної туристичної політики, взаємодію між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськістю та створення умов для сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери. Ця складова охоплює стратегічні документи розвитку туризму, організаційні механізми управління, фінансові ресурси та інструменти підтримки туристичного бізнесу і визначає здатність громади трансформувати туристично-рекреаційний потенціал у конкурентні переваги та результати розвитку.

У межах моделі інклюзивність розглядається як наскрізна характеристика якості туристичної дестинації, що проявляється на двох рівнях: як безбар'єрність середовища (екзогенний рівень) та як інклюзивність туристичного продукту (ендегенний рівень) відповідно до концепції доступного туризму (Accessible Tourism).

Інклюзивність та доступність туристичних об'єктів і послуг характеризують внутрішню спроможність територіальної громади забезпечувати рівний доступ до туристичних можливостей для різних груп відвідувачів.

Важливою складовою ендегенних факторів є людський капітал та кадрове забезпечення туристично-рекреаційної сфери. Ця складова характеризує спроможність територіальної громади реалізовувати туристично-рекреаційний потенціал через наявність трудових ресурсів, рівень освіти населення, професійну підготовку кадрів, компетентності працівників сфери гостинності та підприємницький потенціал. Якість людського капіталу значною мірою визначає здатність громади ефективно використовувати туристично-рекреаційний потенціал, формувати конкурентні переваги та забезпечувати високий рівень туристичного сервісу.

Водночас у моделі людський капітал диференціюється за функціональною ознакою: носії автентичних знань, традицій і локальної культури розглядаються як складова соціокультурного потенціалу (Блок 1), тоді як професійні кадри сфери туризму й управління виступають ендегенним фактором забезпечення конкурентоспроможності (Блок 2).

Окремим перехресним елементом факторної системи виступає підблок цифрової адаптивності та стійкості туристично-рекреаційної системи (Resilience), який інтегрує вплив екзогенних та ендегенних чинників. Він відображає здатність туристично-рекреаційної системи територіальної громади до цифрової адаптації, забезпечення стійкості та відновлення в умовах зовнішніх викликів (Hall et al., 2018; OECD, 2020a).

Цифрова адаптивність розглядається як управлінська спроможність територіальної громади використовувати цифрові технології для моніторингу туристично-рекреаційної діяльності, аналізу даних, цифрової комунікації з туристами, впровадження Smart-рішень та підтримки прийняття управлінських рішень.

Зазначений підхід визначає логіку функціонування факторної системи, яка забезпечує трансформацію туристично-рекреаційного потенціалу у конкурентні переваги та результати розвитку, поєднуючи зовнішні умови та внутрішню спроможність територіальної громади.

Завершальним елементом моделі є Блок 3, який виконує функцію оцінювання ступеня трансформації туристично-рекреаційного потенціалу та факторних передумов у фактичні соціально-економічні результати розвитку територіальної громади. Його концептуальна основа базується на підходах ОЕСР (OECD, 2020b) до вимірювання суспільного добробуту (well-being) як інтегральної рамки оцінювання якості життя та суспільного прогресу, а також узгоджується з підходами ПРООН (UNDP, 2010) до оцінювання результатів соціально-економічного розвитку територій.

Результативний блок включає три взаємопов'язані складові, що відображають економічні, ринкові та соціальні ефекти функціонування туристично-рекреаційної сфери:

1. економіко-фіскальну результативність (надходження до місцевого бюджету, обсяг залучених інвестицій у туристично-рекреаційну сферу);
2. ринково-іміджеву результативність (туристичні потоки, тривалість перебування, цифрова репутація дестинації на онлайн-платформах відгуків і бронювання (Google, Booking та ін.), медійне охоплення дестинації, якість туристичного досвіду (рівень задоволеності туристів);
3. соціальну результативність (створення робочих місць, рівень підтримки туризму мешканцями, розвиток локального підприємництва).

Таким чином, Блок 3 забезпечує виконання функції зворотного зв'язку в моделі, оскільки дозволяє оцінити реальні результати використання туристично-рекреаційного потенціалу та ступінь його трансформації під впливом факторної системи.

Моделює розвиток туризму як послідовний процес трансформації: ресурсний потенціал → факторна система → результативність. Ключовою відмінністю від підходів ТТСІ та ТТДІ є включення блоку результативності, що дозволяє оцінювати не лише умови розвитку, а й ступінь трансформації

туристично-рекреаційного потенціалу у соціально-економічні результати. Це забезпечує перехід від статичного до динамічного вимірювання конкурентоспроможності.

Запропонована модель також інтегрує сучасні детермінанти розвитку туризму, зокрема цифровізацію, інклюзивність та екологічну сталість, що відповідає концепціям сталого та розумного туризму. Включення цих компонентів забезпечує врахування нових вимог до функціонування туристичних дестинацій, підвищує адаптивність факторної системи та її відповідність трансформаціям туристичного попиту.

Узагальнюючи, запропонована модель формує цілісну концептуально-методологічну основу інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад, поєднуючи ресурсний, факторний і результативний підходи в єдиній логіці аналізу.

Наукова новизна полягає у розробленні концептуальної моделі інтегрального оцінювання, яка інтегрує ресурсний, факторний та результативний виміри конкурентоспроможності в єдину процесну логіку Input – Mechanism – Output. Це дозволяє оцінювати не лише туристично-рекреаційний потенціал територіальних громад та фактори забезпечення його реалізації, а й ступінь його трансформації у соціально-економічні результати розвитку територіальних громад, що відрізняє запропонований підхід від традиційних моделей оцінювання туристичної конкурентоспроможності.

Запропонована модель може використовуватися як аналітична основа для побудови інтегрального індексу конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад, а також як інструмент стратегічного планування та моніторингу розвитку туризму на місцевому рівні. Формування інтегрального індексу передбачає поетапне оцінювання складових кожного з трьох блоків моделі: туристично-рекреаційного потенціалу, факторної системи забезпечення конкурентоспроможності та результативності реалізації рекреаційно-туристичного потенціалу.

На першому етапі здійснюється формування системи індикаторів, згрупованих відповідно до структурних елементів моделі. Для Блоку 1 доцільно використовувати показники, що характеризують природно-рекреаційний, історико-культурний та соціокультурний потенціал територіальної громади. Блок 2 охоплює показники екзогенних та ендегенних факторів забезпечення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери, включаючи безпекові умови перебування туристів, транспортну доступність, загальну безбар'єрність середовища, інклюзивність туристичних об'єктів і послуг, екологічну сталість, доступність інформаційно-комунікаційної інфраструктури, інституційну підтримку, розвиток сервісної інфраструктури, людський капітал і кадрове забезпечення, маркетинг і брендинг території, а також цифрову адаптивність і стійкість туристично-рекреаційної системи. До Блоку 3 включаються показники економічної, соціальної та ринкової результативності функціонування туристично-рекреаційної сфери.

На другому етапі проводиться нормування показників з метою забезпечення їх порівняльності та усунення впливу різних одиниць виміру. Нормовані значення використовуються для розрахунку часткових індексів за окремими підблоками та блоками моделі.

Третій етап передбачає агрегування нормованих показників у відповідні субіндекси та інтегральні індекси блоків. Узагальнюючим результатом є інтегральний індекс конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальної громади, який відображає рівень її здатності трансформувати наявний туристично-рекреаційний потенціал у конкурентні переваги та соціально-економічні результати.

У запропонованій концептуальній моделі спосіб визначення вагових коефіцієнтів не фіксується, оскільки її метою є формування теоретико-методологічної основи інтегрального оцінювання. Визначення ваг може здійснюватися із застосуванням експертного оцінювання, ентропійного підходу, методу головних компонент або інших статистичних процедур залежно від мети дослідження та інформаційного забезпечення.

Інтерпретація значень інтегрального індексу дозволяє здійснювати порівняльну оцінку територіальних громад, ідентифікувати дисбаланси між ресурсним потенціалом, умовами його реалізації та фактичними результатами функціонування туристичної системи, а також формувати типологію громад за рівнем туристичної конкурентоспроможності. Практичне значення моделі полягає у її застосуванні як інструменту стратегічного планування та моніторингу розвитку туристично-рекреаційної сфери, що забезпечує обґрунтування управлінських рішень і коригування стратегій розвитку в умовах динамічних змін зовнішнього середовища.

Додатковою аналітичною перевагою запропонованої моделі є аналіз співвідношення між субіндексами трьох її структурних блоків. Такий підхід дозволяє перейти від констатації рівня конкурентоспроможності до діагностики чинників його формування, виявляючи структурні дисбаланси між туристично-рекреаційним потенціалом, факторними умовами його реалізації та результативністю розвитку туристично-рекреаційної сфери територіальної громади.

Запропонована модель не претендує на завершену методику кількісного оцінювання, а формує концептуально-методологічну основу для подальшої розробки системи індикаторів, процедур нормування, агрегування показників та побудови інтегрального індексу конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад.

Висновки та перспективи подальших досліджень

У статті розроблено та обґрунтовано концептуальну модель інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад як інструменту стратегічного планування розвитку туризму. Встановлено обмеженість застосування існуючих підходів на локальному рівні та необхідність урахування результативності використання туристично-рекреаційного потенціалу.

Запропоновано концептуальну модель, що інтегрує ресурсний, факторний та результативний підходи в межах логіки «Input – Mechanism – Output». Її особливістю є включення блоку результативності, що дозволяє оцінювати ступінь трансформації потенціалу та факторних умов у соціально-економічні результати розвитку туризму. Обґрунтовано доцільність врахування цифровізації, інклюзивності, екологічної сталості та стійкості (resilience) як крос-секторальних детермінант конкурентоспроможності.

Практичне значення моделі полягає у можливості формування інтегрального індексу конкурентоспроможності, здійснення порівняльного аналізу територіальних громад та виявлення структурних дисбалансів між ресурсами, умовами їх використання та результатами розвитку. Це створює аналітичну основу для обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку туризму на місцевому рівні.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення системи індикаторів, визначення методів нормування та агрегування показників, а також апробацію запропонованої моделі на рівні територіальних громад України.

Abstract

The growing competition among tourist destinations, the development of sustainable and smart tourism concepts, the digital transformation of tourism services, as well as the challenges of Ukraine's post-war recovery have increased the need to develop modern approaches to assessing the competitiveness of the tourism and recreation sector at the local level.

Existing approaches to assessing tourism competitiveness have been analyzed, including the index-based methodologies of the World Economic Forum, namely the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI) and the Travel & Tourism Development Index (TTDI), as well as their regional adaptations. It has been established that their application at the level of territorial communities remains limited due to insufficient consideration of local development specifics, institutional factors, and the effectiveness of tourism resource utilization. This highlights the need to develop an adapted methodological approach to the integrated assessment of the competitiveness of the tourism and recreation sector.

The aim of the study is to develop and substantiate a conceptual model for the integrated assessment of the competitiveness of the tourism and recreation sector of territorial communities as a tool for strategic tourism development planning.

The methodological basis for constructing the model is the critical rethinking and adaptation of the TTDI framework to the level of territorial communities.

A conceptual model is proposed that integrates the resource, factor, and outcome dimensions of competitiveness within the Input – Mechanism – Output framework. Its key feature is the inclusion of an outcome block, which makes it possible to assess not only tourism and recreation potential and the factors of its realization, but also their transformation into socio-economic outcomes, distinguishing it from traditional assessment models.

The importance of digitalization, inclusiveness, environmental sustainability, and resilience as cross-sectoral determinants of competitiveness is substantiated.

The conceptual stages of constructing an integrated index are outlined, including the formation of an indicator system, normalization of indicators, and their aggregation into sub-indices according to the structure of the model.

The practical significance lies in forming a conceptual basis for constructing an integrated competitiveness index, conducting comparative assessments of territorial communities, identifying structural imbalances between resources, conditions for their utilization, and development outcomes, as well as providing analytical support for strategic planning and managerial decision-making.

References:

1. Porter, M. E. (1998). Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors. Osnovy.
2. Ritchie, J. R. B., & Crouch, G. I. (2003). The competitive destination: A sustainable tourism perspective. CABI.
3. World Economic Forum. (2017). The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017>
4. World Economic Forum. (2024). Travel and tourism development index 2024: Technical report. <https://www.weforum.org/reports/travel-tourism-development-index-2024>

5. Băbăș, A.-F., Mazilu, M., Niță, A., Drăguleasa, I.-A., & Grigore, M. (2023). Tourism and travel competitiveness index: From theoretical definition to practical analysis in Romania. *Sustainability*, 15(13), Article 10157. <https://doi.org/10.3390/su151310157>
6. Hrabovenska, S. P. (2017). Competitiveness of territorial markets of tourist services in Ukraine. (Doctoral dissertation, Ivan Franko National University of Lviv).
7. Vuicyk, O. (2014). Problems of assessing investment and tourism attractiveness of destinations (the case of Lviv region, Ukraine). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Mizhnarodni vidnosyny*, 34, 221–231.
8. Roik, O. R., & Kopychynska, M. Yu. (2021). DStudy of the attractiveness of the tourist and recreational complex using the example of Truskavets resort. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, 4(121), 36–42. <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-6>
9. Kalyna, T. Ye., Arzumanian, T. Yu., & Ustik, T. V. (2024). Competitiveness of tourist destinations under modern challenges. *Ahrosvit*, 4, 112–119. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-4-17>
10. Nikolenko, H. B. (2025). Formation of methodology for integrated assessment of territorial communities' competitiveness. *Ekonomika ta suspilstvo*, 73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-41>
11. Maltsev, V. S., & Kuzminska, H. Ye. (2022). Methodology of regional competitiveness assessment using the example of the European Union. *Science and Science of Science*, 1(115), 34–47. <https://doi.org/10.15407/sofs2022.01.034>
12. Zhuk, P. V. (2022). Assessment of competitiveness of the tourist and recreational sphere of a region: Scientific approaches. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, 4(156), 22–28. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-4-4>
13. Zhuk, P. V., Kiptach, F. Ya., Kolodiychuk, I. A., et al. (2023). Competitiveness of the tourist and recreational sphere of the regions of Ukraine. (Scientific analytical report). Dolishniy Institute of Regional Research of the National Academy of Sciences of Ukraine.
14. Kravtsiv, V. S. (Ed.). (2024). Competitiveness of the tourist and recreational sphere of the Carpathian region of Ukraine: Assessment, prospects. Dolishniy Institute of Regional Research of the National Academy of Sciences of Ukraine.
15. Hall, C. M., Prayag, G., & Amore, A. (2018). Tourism and resilience: Individual, organisational and destination perspectives. Channel View Publications.
16. OECD. (2020a). OECD tourism trends and policies 2020. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/6b47b985-en>
17. OECD. (2020b). How's life? 2020: Measuring well-being. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9870c393-en>
18. United Nations Development Programme. (2010). Human development report 2010: The real wealth of nations: Pathways to human development. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2010>.

Посилання на статтю:

Костючко В.М. Концептуальна модель інтегрального оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери територіальних громад / В.М. Костючко // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2026. – № 3 (37). – С. 50-58. – Режим доступу: <https://ejop.economics.net.ua/ejopu/2026/No3/50.pdf>. <https://doi.org/10.15276/EJ.03.2026.5>. <https://zenodo.org/records/23237850>.

Reference a Journal Article:

Kostyuchko V.M. Conceptual Model of the Integrated Assessment of the Competitiveness of the Tourism and Recreation Sector of Territorial Communities / V.M. Kostyuchko // *Economic journal Odessa polytechnic university*. – 2026. – № 3 (37). – P. 50-58. – Retrieved from: <https://ejop.economics.net.ua/ejopu/2026/No3/50.pdf>. <https://doi.org/10.15276/EJ.03.2026.5>. <https://zenodo.org/records/23237850>.

This is an open access journal and all published articles are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0)